

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI O'QUV JARAYONINI TASHKIL ETISHDA AYRIM ILG'OR TAJRIBALARNING DIDAKTIK TAVSIFI

¹Soliyev Ilhomjon Sobirovich

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

²Rasuljonova Mohigul Avazbek qizi

Farg'ona davlat universiteti,

Maktabgacha va Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3-bosqich talabasi

mohigulrasuljonova@gmail.com.

ARTICLE INFO

Received: 23th March 2023

Accepted: 30th March 2023

Online: 31th March 2023

KEY WORDS

Intellektual, tarbiya,
integratsiya, innovatsion,
kompleks, metodlar.

ABSTRACT

Pedagoglarning asosiy maqsadi shundan iboratki, har bir tarbiyalanuvchining so'z boyligi va nutq rivojlanishini yo'lga qo'yiladigan metod va usullarni to'g'ri tanlash, har bir bolaning so'z nutqini amalda egallashni yo'lga qo'yishdir.

Inson, uning har tomonlama uyg'un kamol topishi va farovonligi, shaxs manfaatlarini ro'yobga chiqarishning sharoitlarini va ta'sirchan mexanizmlarini yaratish, eskirgan tafakkur va ijtimoiy xulq-atvorning andozalarini o'zgartirish respublikada amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchidir. Xalqning boy intellektual me'rosi va umumbashariy qadriyatlar asosida, zamonaviy madaniyat, iqtisodiyot, fan-texnika va texnologiyalarning yutuqlari asosida kadrlar tayyorlashning mukammal tizimini shakllantirish O'zbekiston taraqqiyotining muhim shartidir.

Maktabgacha davr – bu bolaning o'sish, rivojlanish, o'zini namoyon etishga intilish, o'rganishga, bilishga ishtiyoqi kuchli bo'lgan davrdir. Aynan shu davrda bolaning insoniy sifatlari va aqliy salohiyati rivojlanishi uchun poydevor yaratiladi. Maktabgacha yoshdagi bola bilan ta'lim-tarbiya qanchalik erta boshlansa, samarasi shunchalik erta namoyon bo'ladi va bolaning butun hayotiga ijobiy ta'sir qiladi. Maktabgacha ta'lim bola 6-7ga yetgunicha davlat va nodavlat maktabgacha tarbiya bolalar tashkilotlarida hamda oilalarda amalga oshiriladi.

Tarbiyachi avvalo, bilimli bo'lishi, o'zi yashab turgan ulkan hayotini bilishi, tabiat va jamiyatning qonuniyatlarini tushunishi, ijtimoiy faol bo'lishi, umumiy va maktabgacha tarbiya pedagogikasini, bolalar ruhiyati va fiziologiyasini egallashi va bolalarning yosh xususiyatlarini bilishi kerak. Shuningdek, pedagogik tarbiyachining hodisalarni tahlil qilishga ilmiy nuqtayi nazardan yondashuvi bolani har tomonlama rivojlantirish muvaffaqiyatini amalga oshirishga imkon beradi.

Ma'lumki, fan va texnika jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan bugungi kunda ko'plab ilmiy bilimlar, tushuncha va tasavvurlar hajmi keskin ortib bormoqda. Bu bir tomondan, fan-texnikaning yangi soha va bo'limlarining taraqqiy etishi tufayli uning differensiallashuvini ta'minlayotgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, fanlar orasida integratsiya jarayonini vujudga keltirmoqda.

“Innovatika” tushunchasi bundan 100 yil avval madaniyatshunoslik va lingvistikada madaniy diffuziya, ya’ni bir madaniy arealning boshqa hududga tarqalishini asoslab berish jarayonida paydo bo’lgan.

“Innovatsion jarayonlar” tushunchasining to’liq tavsifi XX asrning boshlarida, aniqrog’i 1911-yilda iqtisodiyotchi I.Shumpeter tomonidan iqtisodiy tizimlardagi o’zgarishlarni tahlil qilishning “yangi kombinatsiyasi”ni tahlil qilish jarayonida taqdim etilgan. 1930-yillarda I.Shumpeter va G.Menshlar yangi texnologiya yoki mahsulotdagi ilmiy kashfiyotni tavsiflovchi “innovatsiya” tushunchasini fanga kiritishgan. 1970-yillarda zamonaviy postindustrial dunyoning rivojlanish vektorini aniqlab beruvchi “innovatsion jamiyat” tushunchasining paydo bo’lishi yangiliklar kiritish haqidagi fanning murakkab, keng tarqalgan sohaga aylanishiga sabab bo’ldi.

Pedagogik innovatsion jarayonlar G’arbiy yevropada 1950-yillarda, Rossiyada 1980-yillarda hamda O’zbekistonda 2000-yillarda maxsus o’rganish predmetiga aylandi. Bugungi kunda pedagogik innovatika ta’lim sohasidagi innovatsion jarayonlarning uch asosiy elementi:

- pedagogik yangiliklarni yaratish;
- ularni amaliyotga joriy etish va o’zlashtirish;
- qo’llash va keng yoyishning birligi va o’zaro aloqadorligi haqidagi fan sifatida e’tirof etiladi. Bugungi kunda esa, mazkur yo’nalishda qator ishlar amalga oshirilmogda.

O’zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi, uning xududiy bo’linmalarining asosiy vazifalari va faoliyati yo’nalishlari qatorida ilg’or xorijiy tajribani hisobga olgan holda maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish. belgilangan.

Zamonaviy MTT – bola o’z rivojlanishi uchun eng ahamiyatli sohalarda va jihatlarda kattalar va tengdoshlar bilan keng hissiy-amaliy o’zaro muomala tajribasini oladigan joydir, bolalar bog’chasida bola o’z ehtiyojlari, qobiliyatlari va imkoniyatlariga muvofiq holda individual rivojlanishiga bo’lgan huquqini shu jarayon uchun tashkiliy-pedagogik sharoitlar yaratilgan holda amalga oshiradi; pedagog o’zining kasbiy va shaxsiyat fazilatlarini rivojlantiradi, rahbar bolalar va pedagoglar faoliyatining muvaffaqiyatli bo’lishini ta’minlaydi; muassasa ota- onalarning o’z bolalari uchun ko’zda tutgan kelajagi yuzasidan fikrlari xususiyatlarini inobatga oladi va ularni bolalar bilan, hamda ta’limiy jarayonning barcha ishtirokchilari bilan konstruktiv-hamkorlik munosabatlarini ro’yobga chiqarishga yo’naltiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalik katta mas’uliyatli davrdir. Bola – bu shaxsning boshlang’ich shakllanishi yoshi. Maktabgacha yosh davrida bola nafaqat barcha aqliy vazifalarni jadal rivojlantiribgina qolmay, balki o’ynash, kattalar va tengdoshlar bilan muloqot kabi kompleks tadbirlarni shakllantiradi, shuningdek, bilim qobiliyatlari va ijodiy faoliyati uchun umumiy asos yaratadi.

Bolaning bir necha maqsaddan maqsadni tanlash ehtimoli, ya’ni tarbiyachi “takliflar” ni yoki bolalarni o’zlarining kuchli va manfaatlariga ko’ra nima qilishni tanlaydi.

Tarbiyachilar va bolalarning hamkorligi quyidagilarga asoslangan:

- faoliyatning yakuniy natijasi;
- birgalikda faoliyatni tashkil etadigan, guruhda imkoniyatlarga muvofiq mas’uliyatni mahorat bilan ajratadigan aqlli va ijodiy liderning mavjudligi;

- tabiat, san'at, odamlar, folklor, insoniyat dunyosi va boshqalar bilan inson munosabatlarining namunalari bo'yicha tarbiyachining ko'rsatmalari;
- guruhda ixtiyoriy ishtirok etish;
- guruh doirasidagi ishtirokchilar o'rtasida harakat va axborot almashuvini ta'minlaydigan aloqa;
- shaxsning o'zaro munosabatlar jarayonida paydo bo'lishi va namoyon bo'lishi, uning tabiati va rangi yakuniy natijaga erishishga ta'sir qiladi;
- katta yoshli bolaning "buyuk san'at" dunyosi orasida faqat vositachi ekanligini anglash;
- har qanday moddiy taqdimotning qiziqarli tabiati;
- katta yoshdagi bolalar uchun muammolarni yaratish, ijodiy vazifalarni belgilash.

Tarbiyachilar uchun qo'shimcha ta'lim dasturi bolalarning jamoasida ishning pedagogik kontsepsiyasini aks ettiruvchi, ma'lum o'quv maqsadlariga erishishga yo'naltirilgan ta'limdir. Dasturda ko'rsatilgan natijalarni olish uchun shartlar, usullar, resurslar va texnologiyalar belgilanadi, o'quv jarayonini axborot bilan ta'minlashning manbalari ko'rsatilgan.

MTT tarbiyalanuvchilarining ijodkorlik qobiliyatini shakllantirishda loyiha usulidan foydalanish ahamiyatli. O'quv-tarbiya jarayonini pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish, tarbiyalanuvchilarda bilimlarini rivojlantiradi, hamkorlik qobiliyatlarini shakllantiradi.

Pedagog olimlar (L.S.Kisileva, T.A.Danilina, T.S.Lagoda, M.B.Zuykov) loyiha faoliyatini maktabgacha ta'limda tajriba almashinish ya'ni integratsiya; maqsadning amaliy faoliyatiga samarali natijalariga erishishda tarbiyachi va bolaning haraktlarini rivojlantirishning bosqichlari ma'nosida qaraydilar. Hozirgi kunda ushbu tushunchaga muammo sifatida qaralmoqda. Loyiha uslubi bolalarning mustaqil harakatlari natijasida ushbu natijalarni majburiy taqdim etilishi natijasida muayyan muammolarni hal qilish imkonini beradigan ta'lim va kognitiv metodlar majmuasi sifatida tushuniladi.

Loyihalangan metodlar mohiyati – bolalarni qiziqishini belgilangan muammoli mavzularga qaratishda, ularni bilim doiralarini qadr-qimmatini aniqlashdan iboratdir. Shunday qilib, loyiha faoliyati intellektual va ijodiy faoliyatning o'ziga xos turidir; amaliy yoki nazariy bilimlarning muayyan sohasini, bir yoki bir nechta faoliyatni o'zlashtiradigan operatsiyalar; muammolarni (texnologiyani) batafsil ishlab chiqish vositasida didaktik maqsadga erishish usuli, bu bir yoki boshqa tarzda yaratilgan juda aniq, amaliy natijaga olib keladi.

Maktabgacha ta'limda loyiha usuli integratsiya variantlaridan biri hisoblanadi (yagona loyiha asosida integratsiya).

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda loyiha usulidan foydalanish, uni kelgusida ta'limning keyingi bosqichlariga tayyorlashning amalga oshirish uchun tayyorgarlik bosqichidir.

Maktabgacha ta'lim tizimida loyiha faoliyatining o'ziga xos xususiyati shundaki, u atrof muhitdagi qarama-qarshiliklarni mustaqil ravishda topa olmaydi, muammoni shakllantiradi, maqsadni aniqlaydi.

Mavzuni tanlash – bu tarbiyachining loyiha ishida birinchi qadamidir. Ikkinchidan, haftaning tanlangan muammosini mavzu bo'yicha rejalashtiradi, u bolalar faoliyatining barcha turlarini hisobga oladi: o'yinli, amaliy bilim, badiiy-nutqiy, mehnat, muloqot. Loyiha

mavzusiga bag'ishlangan mashg'ulotlar, o'yinlar, sayrlar, kuzatish va boshqa tadbirlar mashg'ulotlari mazmunini ishlab chiqish bosqichida tarbiyachilar bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalari tevarak-atrofida tashkil etishga alohida e'tibor beradilar. Atrof-muhitni kuzatishda "evristik", qidiruv faoliyati, maktabgacha yoshdagi bolaga qiziqishini ortishishiga hizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim jarayonida loyiha usulidan foydalanishning o'ziga xosligi shundaki, kattalar bolani muammolarni aniqlashga yordam beradi yoki hatto uning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi, uni qiziqtiradi va bolalarni birgalikdagi loyihada "ishtirok etish", ota-onalarning g'amxo'rliги va yordami bilan ortiqcha ishlamaydi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. Qonunchilik palatasi tomonidan 2019-yil 22-oktyabrda qabul qilingan, Senat tomonidan 2019 yil 14 dekabrda ma'qullangan. №O'RQ-595 (18.06.2020 y. kundan kuchga kirgan).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi «O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida» PK-3305-son Qarori / Qonun xujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi (www.lex.uz), 2017 y. «Xalk suzi» gazetasi, 2017 yil 3 oktabr.
3. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. – T.: "O'zbekiston" NMIU, 2018. – 592 b.
4. Aldjanova I.R. Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda pedagogik innovatsiyalardan foydalanish. – T.: "Fan va texnologiyalar" nashriyoti, 2012.
5. Бодров В.А. Информационный стресс. –М.: ПЕР СЕ, 2000.
6. Джалалова Д.Х. Основные тенденции развития современной японской школы: автореферат дис.к.п.н. – М.: 2004.